

بسمه تعالی

عنوان: تاثیر معنوی عبادت بر زندگی فردی

فرشته قربانعلی^۱

چکیده

عبادت یکی از اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین اعمال در زندگی انسان‌ها به ویژه در ادیان الهی است. هدف از خلقت جهان نیز عبادت و راز و نیاز با خداوند متعالی است. این عمل نه تنها به عنوان یک وظیفه دینی تلقی می‌شود، بلکه به عنوان یک راهکار مؤثر برای اصلاح سبک زندگی فردی انسان، معنویت بیشتر در زندگی، تکامل روحی و مهمترین آن تقرب به خداوند و رسیدن به کمال نیز شناخته می‌شود. در این مقاله، قصد داریم تا به بررسی و بیان تأثیرات معنوی عبادت بر انسان و زندگی او و چگونگی انجام آن برای تاثیر بیشتر بپردازیم که خود از اهمیت زیادی برخوردار است.

کلید واژه: عبادت، تاثیر معنوی، زندگی فردی

^۱. طلبه سطح دو، پایه پنجم، حوزه علمیه حضرت عبدالعظیم (ع) خواهران

مقدمه

عبادت در لغت به معنای اطاعت، نهایت فروتنی، تعظیم در برابر خدا و بندگی خاضعانه پروردگار است. در اصطلاح عبادت به معنای حالتی در وجود انسان است که خود را در برابر آفریننده خویش میبیند. عبادت عالی ترین حد خضوع و سپاس است که با بالاترین حد تعظیم همراه بوده و در برابر کسی است که استحقاق پرستش، نهایت کمال و قدرت از آن اوست که تنها سزاوار خداوند است.

هدف از خلقت جهان، یاد، ذکر و عبادت خدا است همانطور که امام علی (ع) در حدیثی فرموده اند که «غایت و غرض از عبادت، اطاعت و فرمانبرداری خدا است»^۱. نیاز انسان به خدا را فلسفه و چرایی عبادت نامیده اند. تاثیر معنوی عبادت وسیله ای برای اصلاح سبک زندگی است تا انسان بتواند با استفاده از آن در زندگی به تقرب و نزدیکی به خدا، رستگاری و سعادت هم در دنیا و در آخرت برسد و همین موجبات اصلاح امور اخلاقی و رفتاری فرد میشود زیرا با توجه به حدیث دیگری از امیرالمومنین (ع): «عبادت رستگاری است»^۲.

روش تحقیق این مقاله به صورت توصیفی است و روش گردآوری مطالب به صورت کتابخانه ای می باشد.

در رابطه با پیشینه تحقیق این پژوهش، مقاله: فلسفه عبادت انسان از منظر ابن سینا (فاطمه علی پور سال ۹۲، نشریه حکمت سینوی) که در آن به فلسفه و حقیقت عبادت براساس اندیشه های ابن سینا پرداخته شده است.

مقاله: بررسی و تحلیل ماهیت و مصادیق عبادت (سید محمد رضی آصف آگاه، علیرضا فجری، ۱۴۰۰، نشریه مدیریت دانش اسلامی) که مفهوم شناسی و مصداق شناسی عبادت در آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است که دچار چالش است.

^۱ تمیمی آمدی، غرر الحکم، ص ۱۸۲، ح ۳۴۰۵.

^۲ همان، ص ۱۹۷، ح ۳۹۳۲.

مقاله: نقش عبادت بر سلامت روان از دیدگاه اسلام (علیرضا کاوند بروجردی، مریم گودرزی و سیمین مرادی، همایش اسلام و سلامت روان) که نقش عبادت از لحاظ روانشناسی بر سلامت انسان از منظر اسلام مورد ارزیابی قرار گرفته است.

و پایان نامه: تبیین و بررسی فلسفه عبادت از نگاه امیرالمومنین (ع) (حسین کمالی دولت آبادی) که فلسفه و حقیقت عبادت را از دیدگاه امام علی (ع) بررسی نموده است.

وجه تمایز این مقاله با سایر مقالات در این است که این پژوهش در مورد تاثیر معنوی عبادت بر زندگی، بررسی عبادت از بعد معنوی و تاثیرات اثرات و برکات آن بر زندگی انسان می باشد.

درباره ضرورت این تحقیق میتوانیم به آشنایی بیشتر با تاثیر معنوی عبادت، فواید آن، تاثیراتش بر حل بسیاری از مشکلات انسان هم از لحاظ ظاهری و هم از لحاظ باطنی، تکامل فردی و از همه مهم تر تقرب به خدا و اطاعت و فرمانبرداری بیشتر از خدا اشاره کرد چرا که عبادت خدا تنها راه و کوتاه ترین راه برای رسیدن به سعادت و نیک بختی انسان است که همین باعث جذب بیشتر انسان به سمت عبادت خدا میشود.

ما در اینجا قصد داریم که به معرفی تاثیرات معنوی عبادت بر انسان و زندگی فردی او بپردازیم تا خود وسیله ای جهت تکامل و ارتقاء فردی و داشتن زندگی معنوی برای شناخت بیشتر خدا و نزدیکی به او، رستگاری و سعادت‌مندی باشد.

مفهوم شناسی

مفهوم لغوی عبادت

عبادت از مصدر عَبَدَ در لغت و نزد واژه شناسان به معنای خضوع، اطاعت، نهایت فروتنی، تعظیم و تذلل با تقدیس آمده است. عبودیت هم مصدر عبد، ولی به معنای اظهار فروتنی و اطاعت از خدا آمده و عبادت از آن بلیغ تر می باشد که غایت تذلل و نهایت فروتنی و اطاعت را می رساند بنابراین استحقاق پرستش را تنها کسی دارد که نهایت کمال از آن اوست که او تنها خدای خالق می باشد. پس معنای عبادت پرستش و اطاعت خاضعانه و بندگی خداوند است. راهی که با رفتن هموار شده «طریق مُعَبَّد» میخوانند و برده را به واسطه انقیاد و مطیع بودنش عبد میگویند.

مفهوم اصطلاحی عبادت

عبادت به معنای اطاعت و پیروی خاضعانه، حالتی در وجود انسان است که خود را در اختیار آفریننده اش، می بیند. هدف از خلقت جهان، یاد و ذکر خدا و نیاز انسان به خدا را فلسفه و چرایی عبادت نامیده اند.

عبادت نوعی از سپاس و مرتبه والای آن است، زیرا حقیقت عبادت خضوع است در حد اعلای آن که با عالی ترین مراحل تعظیم توأم بوده و از این رو تنها کسی مستحق عبادت است که نعمت های اساسی و پایه ای مانند آفرینش و زندگی و قدرت از او باشد و جز خداوند متعال کسی بدین امور قادر نباشد. پس عبادت خاص ذات احدیت می باشد.^۱

علامه طباطبایی در معنای عبادت میفرماید: «عبادت آن است که آدمی وجود خود را مملوک خدا بداند و در این باره خود را وابسته و فرمان بردار محض او به حساب آورد؛ بنابراین، هرگونه استکبار درونی از شخص عابد به دور است؛ زیرا عبادت، ضد استکبار درونی است.^۲ آری،

^۱ طبرسی، مجمع البیان.

^۲ . تفسیر المیزان، ج ۱، ص ۳۸؛ وبالجمله فكأنَّ العبادة هي نصب العبد نفسه في مقام المملوكية لرَبِّه؛ ولذلك كانت العبادة منافية للاستكبار وغير منافية للاشتراك. فمن الجائز، أن يشترك أزيد من الواحد في ملك رقبة أو في عبادة. قال تعالى: «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» {سوره غافر، آیه ۶۰} وقال تعالى: «وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ

عبادت؛ یعنی انسان با کمال تواضع و فروتنی، نفس خویش را بنده معبود حقیقی (خدا) قرار دهد.»

علامه طبرسی (صاحب مجمع البیان) در تفسیر دیگر خود جوامع الجامع، ذیل آیه «إِيَّاكَ نَعْبُدُ» مینویسد: «والعبادة ضرب من الشكر وغاية فيه وكيفية؛ وهي أفضل غاية الخضوع والتذلل؛ ولذلك لا تحسن إلا لله سبحانه الذي هو مولى أعظم النعم، فهو حقيق بغاية الشكر؛ فهي أن المعبود الحقيقي بالحمد والثناء؛ عبادت، برترین شکل شکر و سپاس در پیشگاه خداست و بالاترین درجه اظهار خضوع و خاکساری ملکوتی است و جز در برابر معبود راستین سزاوار نیست.»

۲ نوع دسته بندی برای عبادت وجود دارد: اولی اینکه عبادت را به اجباری و اجباری تقسیم میکنند: اجباری مانند تلاوت قرآن، دعا و ... و اجباری مانند نماز، روزه و ... است و دومی اینکه عبادت را به عام و خاص تقسیم میکنند با اینصورت که اطاعت از دستورات او در همه شئون زندگی که آن را «عبادت عام» گویند، و دیگر عبادت بمعنی تذلل توأم با تقدیس و نهایت خضوع، و آن را «عبادت خاص» نامند مانند نماز و امثال آن عبادت شامل اعمالی چون نماز، روزه، دعا، تلاوت قرآن و سایر فرائض دینی می شود. این اعمال دو بعد دارند: بعد ظاهری و بعد باطنی. بعد ظاهری شامل انجام فرائض و مناسک است، در حالی که بعد باطنی به ارتباط درونی و قلبی فرد با خداوند مربوط می شود.

مفهوم لغوی و اصطلاحی تاثیر معنوی

معنوی در لغت نامه دهخدا به معنای حقیقی، راست، اصلی، ذاتی، مطلق، باطنی و روحانی. این کلمه در مقابل مادی و جسمانی است. معنایی که فقط به وسیله قلب شناخته میشود و زبان را در آن بهره ای نیست.^۱ پس از این مفهوم برداشت میشود که تاثیر معنوی یعنی آن اثری که بر روح و بعد روحانی انسان گذاشته می شود.

—أحداً» (سوره کهف، آیه ۱۱۰) فعَدَّ الاشتراك ممكناً؛ ولذلك نهى عنه، والنهى لا يكونه إلا عن ممكن مقدور، بخلاف الاستكبار عن العبادة، فإنه لا يجامعها.

^۱ تعریفات جرجانی و لغت نامه دهخدا

قرآن کریم میفرماید: «أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا * يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخَخِّزْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»^۱

خدا را بپرستید و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. (اگر چنین کنید) خداوند بخشی از گناهانتان را میبخشد و عمر شما را تا زمان تعیین شده به عقب میاندازد (و از مرگهای قهرآمیز شما را دور میدارد) اما اجل معین شده (از سوی) خدا، هنگامی که فرارسد تأخیر بردار نیست. اگر میدانستید.

در خطبه ۱۹۶ نهج البلاغه آمده است: «... این عبادت‌ها دست‌ها و پاها را از گناه باز می‌دارند، چشم‌ها را از خیرگی باز داشته به آنها خشوع می‌بخشد، نفوس را رام می‌گردانند، دلها را متواضع می‌نمایند، و باد دماغ را زایل می‌سازند».^۲

• مصونیت از گناه

از آثار دیگر عبادت مصونیت از گناه است که قرآن به آن اشاره کرده: «وَأَسْتَفْزِرُ مِنْ اسْتَطَعَتْ مِنْهُمْ بَصَوْتِكَ وَأَجْلَبَ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدُهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا * إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا»^۳

هرکدام از آنها را میتوانی با صدایت تحریک کن و لشکر سواره و پیاده ات را بر آنها گسیلدار و در ثروت و فرزندان شان شرکت جوی و آنان را با وعده‌ها سرگرم ساز! ولی شیطان، جز فریب و دروغ، وعده ای به آنها نمیدهد. اما [بدان] تو هرگز سلطه ای بر بندگان من نخواهی یافت [و آنها به دام تو گرفتار نمیشوند]! همین بس که پروردگارت حافظ آنهاست».

۴. تأثیرات مادی و اجتماعی

• افزایش رزق و روزی

^۱ نوح: ۴۳.

^۲ شهید مطهری، سیری در نهج البلاغه، ص ۹۶ و ۹۷.

^۳ اسراء: ۶۴ و ۶۵.

از جمله آثار دیگر عبادت افزایش رزق و روزی است. رسول خدا صلی الله علیه و آله در رابطه با این آیه قرآن که فرمودند «لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ» درباره عبادت، فرمودند: «کسی که اشتغال به عبادت و عشق به آن او را از فکر سؤال و درخواست چیزی از خدا منصرف نماید و چیزی را از خدا درخواست ننماید، خداوند متعال از بالای عرش ندا میکند. ای بندگان من! در اوامر و دستورات من، مرا عبادت و بندگی نمایید و مصالح خود را به من نگوئید که من مصالح و خیر شما را بهتر از شما میدانم و از تأمین مصالح شما بخل نمی ورزم.» حضرت فاطمه زهرا علیهما السلام فرمود: «کسی که عبادت خالصانه خود را به درگاه الهی بفرستد، خداوند بهترین مصالح و خیر او را به سوی او نازل میفرماید.» امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود: «کسی که خدا را بندگی کند، خداوند همه چیز را بنده و مطیع او مینماید.» امام حسین علیه السلام فرمود: «کسی که حق عبادت خدا را انجام دهد، خداوند بالاترین آرزوهای او را عنایت فرموده و به بهترین وجه امور او را کفایت مینماید.»^۱

• ایجاد حس تعلق و ارتباط اجتماعی

عبادت در بسیاری از موارد به صورت جمعی انجام میشود که این امر موجب تقویت ارتباطات اجتماعی و حس تعلق به جامعه میشود. شرکت در نماز جماعت، مراسم مذهبی و تجمعات دینی، احساس همبستگی میان افراد را افزایش میدهد و موجب ایجاد دوستیها و ارتباطات مثبت میشود. بنابر آیه ۲۰۰ سوره آل عمران خداوند میفرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» ارتباطات جمعی بر پایه عبادت استوار است و در دستور کار جمعی قرار گرفته است که علاوه بر حس اعتماد بین افراد اجتماع، باعث پایداری اجتماع نیز میشود.

^۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۱۸۳ و ۱۸۴.

نتیجه گیری

عبادت نه تنها یک عمل دینی است، بلکه یک نیاز روحانی و روانی برای انسانها به شمار می آید همین موجب اهمیت بیشتر عبادت و تاکید اسلام بر آن است. تأثیر معنوی عبادت در زندگی میتواند به شکل نزدیکی بیشتر به خدا، ربوبیت، آرامش، تقویت ایمان و استواری دین، رسیدن به تقوای الهی، یقین یابی، جلب رحمت و رضایت الهی، توسعه اخلاق فردی و خودشناسی، آمرزش و مصونیت از گناه، ایجاد ارتباطات اجتماعی مثبت و در نهایت هدایت الهی و رستگاری نمایان شود. در نتیجه، پرداختن به عبادت و انجام منظم آن میتواند به عنوان یک راهکار مؤثر برای بهبود کیفیت زندگی و ارتقاء سطح معنویت افراد در نظر گرفته شود. با توجه به چالشهای زندگی مدرن، عبادت میتواند به عنوان یک منبع نیرومند برای دستیابی به آرامش و رضایت درونی-دنیوی-اخروی عمل کند.

فهرست منابع

قرآن الکریم

نهیج البلاغه

- ابن منظور، **لسان العرب**، حوزه قم: چاپ ۱۴۰۵، نشر ادب، ۷۱۱ م.
- برقی، محمد بن خالد، **المحاسن**، قم: نشر دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ هـ-ق.
- پناهی، علی احمد، **آرامش در پرتو نیایش**، قم: موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۸ هـ-ش.
- تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، **غررالحکم**، قم: چاپ اول، دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶ هـ-ش.
- خمینی، روح الله، **آداب الصلاه**، تهران: چاپ هفتم، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸ هـ-ش.
- دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه**، تهران: چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵ هـ-ش.
- راغب اصفهانی، حسین، **مفردات الفاظ قرآن**، قم: چاپ دوم ۱۴۰۴، دفتر نشر کتاب، ۱۳۸۵ هـ-ش.
- سیوطی، جلال الدین، **الدر المنثور**، قم: مکتبه آیت الله المرعشی النجفی، ۱۴۰۴ هـ-ق.
- طباطبایی، سید محمد حسین، **تفسیر المیزان**، ترجمه: سید محمد باقر موسوی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هشتم، ۱۳۶۸ هـ-ش.
- طبرسی، فضل بن حسن، **مجمع البیان**، ترجمه: ابو الحسن شعرانی، تهران: مکتبه العلمیه، ۱۳۳۸ هـ-ش.
- طریحی، فخرالدین، **مجمع البحرين**، بی جا، نشر مرتضوی، ۱۳۷۵ هـ-ش.
- فخر رازی، محمد بن عمر، **مفاتیح الغیب**، لبنان، بیروت: دار الحیاء اثرات العربی، ۱۴۲۰ هـ-ق.
- فیض کاشانی، محسن، **المحجه البیضاء**، نشر جامعه مدرسین، ۱۳۸۳ هـ-ق.

قرشی، علی اکبر، **قاموس القرآن**، تهران: دارالکتب الاسلامی، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶هـ-ش.

کلینی، **الکافی**، قم: نشر دارالحديث، ۱۴۰۷هـ-ق.

گیلانی، عبدالرزاق، **مصباح الشریعه**، بی جا، انتشارات پیام حق، ۱۳۸۹هـ-ش.

مجلسی، محمد باقر، **بحار الانوار**، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۳هـ-ق.

مرکز فرهنگ و معارف قرآن، **برگزیده فرهنگ قرآن**، قم: ۱۳۸۸هـ-ش.

مصطفی، ابراهیم و دیگران، **المعجم الوسیط**، بی جا، بی نا، ۱۹۸۹ م.

مطهری، مرتضی، **یادداشت ها**، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۷۸هـ-ش.

_____، **هدف زندگی در مجموعه تکامل اجتماعی**، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۹۰هـ-ش.

_____، **مسیری در نهج البلاغه**، تهران: موسسه انتشارات صدرا، ۱۳۸۳هـ-ش.

مفید، محمد و دیگران، **الاختصاص**، قم: المؤتمر العامی لالفیه الشیخ مفید، ۱۴۱۳هـ-ق.

مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، **تفسیر نمونه**، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۲۰هـ-ق.